

Nærings- og fiskeridepartementet
Kongens gate 8,
0153 Oslo

Fauske, 15.8.2018

Følgende organisasjoner har bidratt og sluttet seg til uttalelsen:

- Naturvernforbundet i Nordland og lokallaget i Rana og omegn
- Rana Turistforening
- Norges Jeger- og fiskerforbund Nordland (NJFF Nordland)
- Norsk Ornitologisk Forening avd. Nordland (NOF Nordland)

Innspill til Elkem AS Salten Verks søknad om ekspropriasjon til utvinning av kvarts på Nasafjell

1 Befaringen til Nasafjell

Tirsdag 19. juni 2018 arrangerte Nærings- og fiskeridepartementet et formøte på Saltfjellet hotell etterfulgt av befaring på Nasafjell. På befaringen deltok flere representanter fra Naturvernforbundet og Rana Turistforening. FNF Nordland deltok med koordinator. Departementet har gitt alle parter anledning til å komme med innspill i etterkant av befaringen med frist 15. august 2018.

1.1 Evaluering av selve befaringen

Invitasjonen til denne befaringen var skjemmet av det som Nærings- og fiskeridepartementet kalte – *en beklagelig inkurie*. Naturvern- og friluftslivsorganisasjonene m.fl. hadde tilfeldigvis forsvunnet fra lista over de inviterte. Dette er sterkt kritikkverdig. Frivillige organisasjoners deltakelse er rettmessig avklart og nødvendig for lokal medvirkning. Inkludering og medvirkning fra de frivillige organisasjonene vil bidra til at beslutningsmyndigheten får et best mulig kunnskapsgrunnlag. Det er også viktig for sivilsamfunnet og berørte parter tillitt til forvaltningen og til beslutningsmyndigheten.

Formøtet ble avholdt på Polarsirkelen Høyfjellshotell med ca. 45 deltakere. Møterommet fungerte svært dårlig. Her burde arrangøren hatt en liten befaring på forhånd, og sørget for anskaffelse av en form for lydanlegg. Helst også med teleslynge. Møtelederne virket lite forberedte og stemmen nådde ikke så langt i et fullstappet lokale. Innlederne snakket ofte til lerretet i stedet for tilhørerne, og med vanlig stemmebruk nådde heller ikke det særlig langt. Vi bedømmer denne delen til å ha et «*et betydelig forbedringspotensial*».

forum for
natur og
friluftsliv
Nordland

Forum for natur og friluftsliv i Nordland
Eiaveien 5, 8208 Fauske
nordland@fnf-nett.no / 90 80 61 46
www.fnf-nett.no/nordland
Org. nr.: 983267998

Som overnattingssted var Polarsirkelen Høyfjellshotell helt OK. Det samme må sies om serveringen. Selve befaringen gikk som planlagt, tross både vær og vind og var godt gjennomført.

2 Bakgrunn

2.1 Kort beskrivelse av det planlagte tiltaket

Elkem AS Salten Verk har søkt om uttak av kvarts fra Nasafjell i Rana kommune. Reguleringsplanen omfatter et areal på cirka fem kvadratkilometer. På Nasafjell er det planlagt dagbrudd i to kvartsforekomster som består av Vestbruddet som omfatter et område på ca. 100 dekar, og Østbruddet som er på ca. 160 dekar. Totalt vil gruvevirksomheten legge beslag på et 950 dekar stort område. Det vil bli etablert steintipp, knuse- og sikteanlegg og et serviceområde. Dagbruddsdriften skal skje i et område på 1,4 kvadratkilometer. Fra E6 vil det bli etablert adkomstveg på 7 km til planområdet. Driftstiden er anslått å være 30 år og er planlagt å skje i perioden 1. mars til 31. oktober hvert år.

2.2 Plan- og saksprosess

Det kom innsigelser fra Fylkesmannen i Nordland, Områdestyret og Sametinget til reguleringsplanen. Innsigelsene er blant annet begrunnet med konflikt mot reindriftsinteresser og miljø. Sametinget har senere trukket sin innsigelse, men sametingets representant på befaringen sa at dette var en feil og at denne saken har endret hvordan sametinget bruker sin innsigelse i arealsaker. Fylkesmannen opprettholdt sin innsigelse.

Nærings- og fiskeridepartementet (NFD) og Landbruks- og matdepartementet (LMD) tilrådte at innsigelsene ikke skulle tas til følge. Men departementene erkjente likevel at det innebar ulemper for reindriften og miljø. Tilrådingen fra LMD var også under forutsetning at reindriften og Elkem var i dialog og ble enige om avbøtende og kompenserende tiltak. Men denne forutsetningen fra LMD ble aldri reell. Dialogen har uteblitt.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) godkjente reguleringsplanen i 2016. KMD mente den kunne godkjennes med tilføyelser i reguleringsbestemmelsene og at det var behov for avbøtende og kompenserende tiltak i tråd med tilrådingen fra LMD. KMD la til grunn at disse tilføyelsene, sammen med dialog skulle sikre en videreføring av reindriften og den samiske kulturutøvelsen i området. Under befaringen kom det frem at det ennå ikke har vært noen dialog.

På spørsmål om avbøtende tiltak til ulempene for reindriften svarte representantene fra Elkem at «dette skulle vi finne en løsning på». Noe er åpenbart veldig galt i prosessen når tiltakshaver kommer med denne kommentaren under befaring og på dette tidspunktet. FNF krever nå at dialogen gjennomføres og at natur og friluftslivets organisasjoner blir invitert med gjennom FNF.

Nå har Elkem hastverk med å igangsette gravedriften og søker om ekspropriasjon. Dette var bakgrunnen for befaringen 19. juni og møtene/konsultasjonene 20. juni 2018.

3 Merknader

3.1 Nye arbeidsplasser

Elkem melder at det er bare kvartsen fra Nasa som har den kvaliteten som kreves til den produksjonsprosessen de har nå. Tidligere har de benyttet kvarts fra Kvitblikk i Fauske, Mårnes i

Gildeskål og Vatnet i Bodø. Etter en omlegging av produksjonen har det blitt større krav til kvartsråstoffet, som derfor i stor grad hittil har blitt importert fra utlandet. Kvartsfeltet i Nasa har vært kjent fra 1967, men planene om utvinning startet først på 2000 - tallet. Elkem har siden 2003 arbeidet med å få tilgang på denne kvartsen, og fikk allerede i 2004 kommunestyret i Rana til å sette Nasafjell til industriområde i den kommunale arealplanen. Først i 2014 ble denne reguleringsplanen godkjent av kommunestyret i Rana, med 29 mot 8 stemmer. Grunnen for vedtaket var de beregnede 39 til 49 arbeidsplassene som driften ville gi. Men her har kommunestyret gjort en grov feilvurdering, for Elkem sier at de ikke vil ansette egne arbeidere, men leie inn folk fra andre selskaper. Direktøren for Elkem Salten ble etter befaringen spurt om kvartsen fra Nasa betød et være- eller ikke være for bedriften, men unnlot å svare klart på spørsmålet. Vi må derfor anta at det dreier seg om å anskaffe råstoff på en rimeligere måte.

Her står vi overfor to saker som bør med i denne vurderingen:

- Begrunnelsen for vedtaket i Rana kommunestyre, var informasjon om nye arbeidsplasser i kommunen. Arbeidsplasser lokalt blir det altså ikke noe av, og derfor må Rana kommune nå regnes for å være imot tiltaket.
- Kvartsen i Nasafjellet er heller ikke avgjørende for Elkem Salten sin framtid.

3. 2 Reindrift, samisk språk og kultur

Prosjektet berører flere reinbeitedistrikt på norsk og svensk side. Områdets betydning for reindriften og samisk språk og kultur er avgjørende, noe som tydelig kom frem under befaringen og med stor deltakelse fra alle berørte samebyer og reinbeitedistrikt. Under befaringen kom det også fram at de svenske samebyene og Saltfjellet reinbeitedistrikt til sammen i sine familieforetak omfatter 260 personer. Årlig passerer det omkring 40 000 reinsdyr i dette området, som er et viktig vårbeite- og kalvingsområde og som trekkeleie for rein.

Nye arbeidsplasser ved en realisering av kvartsbruddet blir trukket frem, mens arbeidsplassene som har eksistert i hundrevis av år og som kan fortsette i uoverskuelig fremtid blir neglisjert. Når en ser på konsekvensene for reindriften, så vil etablering av kvartsgruver på Nasafjellet ganske enkelt utradere en virksomhet som har foregått her i flere hundre år og som er et enestående eksempel på *naturvern gjennom bruk*. Dette er et resultat av generasjoners utvikling og kompetanse, der nødvendig kunnskap for å kunne opprettholde og videreføre denne virksomheten overføres. Et avbrudd på 30 år vil gjøre det umulig å starte opp igjen.

Det må også poengteres at dette er en utslippsfri kjøttproduksjon. Kjøttet er svært rik på omega 3 og det er en stadig økende etterspørsel. Som frambringer det sunneste økologiske kjøttproduktet som finnes.

3.3 Naturmangfold

Det er dokumentert at området har store naturverdier. Dessverre blir disse verdiene ilagt liten betydning opp mot utvinning av kvarts og storsamfunnets behov for økonomisk vekst. Dette føyer seg i rekken av utfordringer norsk natur, friluftslivet og reindriften står overfor i dag. Arealendringer etter industri, bolig- og hyttebygging, kraftproduksjon mv. er de viktigste årsakene til tap av biologisk mangfold og inngrepsfri natur. Et mineralindustriområde på Nasafjell vil på alle måter representere denne uheldige utviklingen.

Norge har vernet noen områder for å bevare viktige natur- og kulturverdier. Dette er vi forpliktet til både internasjonalt og overfor kommende generasjoner. Tap av leveområder for planter og dyr er en

mer akutt trussel en selv klimaendringene, og begge forhold fører til akselererende tap av biologisk mangfold¹. Området rundt Nasafjellet og selve planområdet er ikke vernet, men det innehar likevel verneverdier og kunne like godt hatt vernestatus og innlemmet i landskapsvernområdet eller nasjonalparken. Vi kan ikke akseptere så store irreversible inngrep i dette området og så tett inntil vernegrensene. Et stort industriområde i et skrint og svært sårbart fjellområde vil sette spor i all overskuelig fremtid.

3.3.1 Nasjonale og internasjonale forpliktelser

Gruvevirksomhet på Nasafjellet må vurderes opp mot forpliktelser Norge har til å ivareta artsmangfoldet, naturtyper og økosystemene. Ett eksempel er Bern liste II, hvor blant annet fjellrev og snøugle står oppført, og som innebærer at vi har internasjonale forpliktelser til å ivareta disse artene og deres leveområder. Det vises også til St. Meld 14 (2015) – «Natur for livet» hvor det står at: *«Det er et nasjonalt mål for ivaretagelse av naturmangfold at ingen arter eller naturtyper skal utrykkes, og tilstanden til trua og nær trua arter og naturtyper skal bedres. Økosystemene skal ha god tilstand og levere økosystemtjenester.»*

3.3.2 Fjellrev

I tillegg til å være nært grensen til landskapsvernområdet og nasjonalparken er det heller ikke langt unna til kjente yngleplasser for fjellreven. Fjellreven er en kritisk truet art og staten har brukt betydelige ressurser på å reetablere fjellrevstammen gjennom avlsprogrammet. Fjellrev fikk status som prioritert art i januar 2015 med ny forskrift som forbyr handlinger som kan påvirke og forstyrre fjellreven (Faktaark M-394 2015). Dersom en anvender føre-var-prinsippet etter naturmangfoldloven så kan det ikke gis tillatelse til kvartsutvinning på grunn av usikkerhet til de direkte og indirekte konsekvensene. Under befaringen ble reist spørsmål om hvilket konsekvenser en anleggsvei har, fordi veien kan gjøre det lettere for rødrev å vandre inn i området og konkurrere ut fjellreven. Dette spørsmålet står fortsatt ubesvart. I tillegg vil det, i forbindelse med et industriområde på denne størrelsen, alltid bli noe søppel, matrester o.l. Fra erfaring vet en at slik menneskelig aktivitet vil kunne føre til at rødreven besøker, og i verste fall etablerer seg i området. Å kontinuerlig holde hele området fritt for søppel og annet (som beskrevet i søknaden) som kan tiltrekke seg rødreven, er lite gjennomførbart.

Økt påkjørsel av ville og tamme dyr (som følge av stor økning i tungtransport ved frakting av kvarts), vil også kunne øke faren for etablering av rødrev i området da mattilgangen vil øke. Dette er også et tema som ikke berøres i planprosessen. Om rødreven etablerer seg vil fjellreven trekke seg (mer enn 8 km) bort og dermed vil flere av de fredede hiene ikke lengre være i bruk da de nærmeste kun ligger 3 og 5 km unna det planlagte kvartsbruddet. Det er gjort flere studier som konkluderer med økt sannsynlighet for at rødrev trekker inn i områder med menneskelig aktivitet, fordi det ofte skaper lett tilgjengelige matressurser, blant annet gjennom matavfall og påkjørt vilt. I Miljødirektoratets [Handlingsplan for fjellreven 2017-2021](#) vises også til flere dokumenterte eksempler på dette.

I konsekvensutredningen fra SWECO konkluderes det med at de kjente ynglelokalitetene for fjellrev og snøugle ligger så langt borte at de ikke vil bli direkte påvirket av virksomheten og at artene ikke er spesielt sårbare overfor forstyrrelser. Videre står det at fjellreven *antakeligvis* vil tilvennes aktivitet i området etter en tid.

¹ [Miljøforhold og påvirkninger for rødlistearter](#), Artsdatabanken (2010)
[Norsk rødliste for naturtyper 2011](#), Artsdatabanken
[Norsk rødliste for arter 2015](#), Artsdatabanken

Vi mener SWECO har fattet feil konklusjon. Det er mange fagrapporter og studier som konkluderer med det motsatte i forhold til forstyrrelser overfor fjellrev. Det må også forventes at når konsekvenser for kritiske truede arter skal utredes, at det ikke brukes begreper som «antakelser». Det betyr at kunnskapen om konsekvensene overfor fjellreven er mangelfull. Her må derfor føre-var-prinsippet anvendes. Miljødirektoratet (Faktark M-394 2015) går ut og råder *turgåere* til å unngå hiområder og ber om at man må trekke seg stille og rolig tilbake om en skulle komme uforvarende inn i et slikt område. Det blir da et paradoks når SWECO-rapporten konkluderer med at brudd og adkomstveg vil få liten til middels negativ konsekvens for faunaen i området.

Det må i denne sammenheng også vises til Olje- og energidepartementets vedtak om ikke å tillate utbygging av Sølvbekken kraftverk i Rana kommune, med begrunnelse i at en utbygging ville medføre *uakseptable negative konsekvenser for reindrift og fjellrev*. Sølvbekken ligger omtrent i samme avstand til fjellrevhi som den planlagte kvartsgruven og anleggsveien på Nasafjell.

3.3.3 Fugl

Området er også godt egnet levested for ulike arter av rovfugl og ugler, li- og fjellrype, heilo, boltit, heippiplerke, fjelljo m.fl. fjellfugler. At snøugle, som er sterkt truet på den norske rødlista, tidligere har hekket innenfor influensområdet, viser områdets betydning for kravstore arter. Mange fuglearter vil miste eller få redusert sine leveområder ved en realisering av kvartsbrudd på Nasafjell fordi dette vil forstyrre dem i blant annet i hekketiden.

At snøugla ikke er spesielt var for forstyrrelser er ikke riktig. Den blir karakterisert som en sky fugl, særlig i hekketiden da den kan forlate reirplassen om den blir forstyrret. Dette vil gå ut over næringssøk og kan føre til at egg ødelegges (NINA Rapport 727 s: 50).

I forhold til tekniske inngrep som gruvedrift og anleggsvei, vil det kunne bidra svært negativt i forhold til forstyrrelser fra menneskelig aktivitet (kjøring, sprenging, tipping av stein osv.) og selve arealinngrepet i hekkeområdet (NINA Rapport 727 s: 54). Det er videre beskrevet at snøskuterløyper bør legges minst 2 km unna kjente reirlokalteter. Dette bekrefter igjen at forstyrrelser er en trussel for disse sårbare artene, også i et langt mindre omfang enn den planlagte gruveindustrien.

Et annet viktig tema som ikke er tatt hensyn til i utredningen er rypa (som også står på rødlista) og dens betydning som føde, både for fjellrev og snøugle. Det er en usikkerhet knyttet til ulemper for fjellrypa men det må antas at menneskelig aktivitet og støy fra dagbruddsdriften vil føre til at fjellrypa trekker unna planområdet.

3.3.4 Friluftsliv

De viktigste kvalitetene for friluftslivet er stillhet og inngrepsfri natur. Disse kvalitetene vil påvirkes over et langt større område enn det som i reguleringsplanen og konsekvensutredningen avgrenses som «influensområde». De visuelle konsekvensene er dårlig utredet og støy fra tungtransport er ikke forenlig med friluftsliv, jakt og fiske som i dag foregår i området. I dag er E6 og jernbanen de store støykildene. Toget kan ved enkelte tilfeller høres langt inn i fjellet. Vi mener områdets mange opplevelseskvaliteter er utsatt for nok støy, og at ny anleggsvei og gruvedrift på Nasa er nye støykilder som vi ikke vil ha.

Nasafjellet er et svært viktig og mye brukt friluftslivsområde, både til korte og lengre fotturer, småviltjakt mm. Rana Turistforening er i dag eier av to merkede stier som går fra Sør-Randalen og opp til de gamle sølvgruvene på svensk side av riksgrensa. Nordlandsruta (sammenhengende turrute gjennom hele Nordland fylke) går også gjennom området, og begge disse T-merkede rutene vil bli berørt ved en eventuell etablering av kvartsgruve. Turgåere vil bli utsatt for støy og naturopplevelsen

blir kraftig redusert av de visuelle ødeleggelsene i landskapet. For turistforeningen vil dette medføre ekstraarbeid og de vil bli nødt til å gjennomføre en til dels kostbar omlegging av de to turløypene i Nasafjell.

I tillegg til tradisjonell «året rundt»-vandring i dette høgfjellsområdet med alle dets verdier, har det gamle gruveområdet stor kulturhistorisk verdi. Årlig arrangerer Rana Turistforening fellestur til sølvgruva. Dette er populære turer hvor gruvehistoria for periodene 1635-1659 og 1770-1810 blir dokumentert og formidlet av svenske gruvearkeologer og gruehistorikere, representert med «Landskapsarkeologerna» - en konsulentgruppe med fem riksdekkende selskaper i nabolandet. Den gamle sølvgruva er for øvrig et vernet kulturhistorisk område. Det skal også anføres at Länsstyrelsen i Norrbotten satte opp advarselsskilt langs turistforeningsstien på norsk side, med advarsel om at vannet i nedslagsområdet er sterkt forurenset av tungmetaller. Det samme er fisken i nedenforliggende Sølvsjøen. Avrenningen fra gruvedriften i Nasafjell utgjør fortsatt en alvorlig miljøtrussel bl.a. for vårt nasjonale laksevassdrag, Ranelva. Forurensningen fra gruvedriften er meget stor selv 400 år etter at gruva ble åpnet. Denne massive forurensningen utgjør selvfølgelig en større ulempe for utøvelse av friluftsliv i området. Det kan vanskelig tenkes at situasjonen vil bedres ved ny gruvevirksomhet i samme område, tvert imot. I konsekvensutredningen utelukkes det heller ikke at utslipp av metaller og miljøgifter kan forekomme, blant annet fra avrenning fra steintippen.

Styret i Rana Turistforening fattet følgende vedtak i styremøtet 4. juni 2018: *«Er det et inngrep i våre friluftsområder det er verdt å kjempe mot, så er det dette. Nok er nok. Motstand mot gruveplanene bør vises der det er mulig».*

Området er viktig for jaktbare viltarter og særlig for småviltjakt. Det er ett av de beste fjellryperengene i Saltfjellområdet med århundrelange tradisjoner til rypejakt. Kombinert med et attraktivt og tilgjengelig jaktterreng er dette et svært viktig område for jegerinteressene. I tillegg til jakt arrangeres det årlige jaktprøver for fuglehunder i regi NJFFs lokallag og fuglehundklubber i området. Det jaktes også elg i influensområdet da jaktfeltet Randalen (Statskog) omfatter hele Nasafjellet. Det er noe usikkert hvor ofte det foregår elgjakt i selve planområdet.

3.3.5 Samla belastning

I tillegg til E6 og jernbane er det ytterligere naturinngrep i form av hytteutbygginger, kraft- og veiutbygginger som har belastet naturverdiene, friluftsliv og reindriften. Den samlede belastningen (jfr. naturmangfoldlovens § 10) av dette er bagatellisert i planprosessen. Formålet med § 10 er å hindre gradvis forvitring eller nedbygging av landskap, økosystemer, naturtyper og arter ved å se summen av tidlige, nåværende og framtidig inngrep.

4 Konklusjon

Å tillate etablering av disse kvartsgruvene vil i realiteten frata 260 mennesker store deler av levebrødet, og dermed ødelegge forutsetningen for reindrift, samisk språk og kultur. Kvartsgruvene er en virksomhet som er beregnet til å vare i 30 år og vil sette evigvarende spor etter seg i form av et rasert fjell, ødelagt biologisk mangfold og uopprettelige skader. I driftsfasen vil det også genereres svært mye støy som på ingen måte er forenlig med naturverdiene og opplevelseskvalitetene som finnes området. I tillegg kommer klimautslippene denne gruvedriften vil bidra til. Det blir heller ingen nye arbeidsplasser i Rana, slik kommunestyret forutsatte. Inntektene for å utøve denne raseringen av norsk natur og samisk levesett, havner i Kina.

Med de opplysninger vi fikk på denne befaringen, samt gjennomgang av alle tilgjengelige dokumenter, viser helt klart at våre organisasjoner etter dette har kommet til følgende konklusjon:

Samisk språk og kultur er helt avhengig av reindriftnæring slik våre internasjonale forpliktelser gjennom ILO-konvensjonen stadfester. Natur, biologisk mangfold og friluftsliv tåler heller ikke etablering av gruvedrift på Nasafjellet, jf. Bernkonvensjonen. Det finnes ingen avbøtende tiltak som rokker ved denne konklusjonen.

For FNF Nordland

Erling Solvang
Styreleder

Gisle Sæterhaug
Koordinator

Kopi (per e-post) til:

Nordland fylkeskommune
Fylkesmannen i Nordland, miljø og reindrift
Rana kommune
Norsk Friluftsliv